

Φωτογραφίζοντας την ιστορία

Η αστική ζωή των Ιωαννιτών στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα μέσα από ένα λεύκωμα

ΤΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΝΙΣΙΗΜ ΛΕΒΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΩΥΣΗΣ
Οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες
από το ταξίδι ενός Γιαννιώτη γιατρού,
1898-1944
ALEXANDER MOUSIS
THE NISSIM LEVIS PANORAMA
Stereoscopic photos and views of a doctor from Ioannina

© INFO

Το Πανόραμα του Νισιήμ Λεβή, 1898-1944. Οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες και τα ταξίδια ενός Γιαννιώτη γιατρού, Αλέξανδρος Μωυσής, Εκδόσεις Καπόν

Κείμενο

Μαρίνα Αγγελάκη

● **Εν συντομία**
Ενα βιβλίο από τις Εκδόσεις Καπόν ρίχνει φως στη ζωή στα Γιάννενα περασμένων εποχών.

● **Γιατί ενδιαφέρει**
Στοιχειώδης πατριδογνωσία μακριά από την αποστειρωμένη σχολική γνώση.

Όταν στα τέλη του 19ου αιώνα στα Γιάννενα ένας αστός της εποχής, ο δημοφιλής γιατρός Νισιήμ Δ. Λεβής με χόμπι τα αυτοκίνητα και τη φωτογραφία, φωτογράφιζε την οικογένειά του κατά τις περιηγήσεις τους στην πόλη τους, την Ελλάδα αλλά και τη δυτική Ευρώπη οίγουρα δεν μπορούσε να φανταστεί ότι ένας απόγονός του τον 21ο αιώνα θα έφερνε στο φως τα στιγμιότυπα αυτά που καταγράφουν την αστική ζωή των Ιωαννιτών στις αρχές του 20ού αιώνα.

Το υλικό που παρουσιάζει ο Αλέξανδρος Μωυσής στο φωτογραφικό λεύκωμα «Το πανόραμα του Νισιήμ

Λεβή, 1898-1944: Οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες και τα ταξίδια ενός Γιαννιώτη γιατρού», το οποίο κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Καπόν, είναι εντυπωσιακό. Εκτός από κειμήλιο της οικογένειας Λεβή που αφανίστηκε στο Αουσβιτς μαζί με το σύνολο σχεδόν των 2.000 Ρωμανιωτών Εβραίων της Κοινότητας των Ιωαννίνων, αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για την ανάδειξη της ιστορίας της παραλίμνιας πόλης κατά τα δύο τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού.

Επειτα από απαιτητική διαδικασία ενός χρόνου, ώστε να μην αφήσει τους προγόνους του να μείνουν «μια απλή αναφορά σε μια λίστα ονομάτων στο Μνημείο του Ολοκαυτώματος», όπως σημειώνει στην εισαγωγή του ο συγγραφέας, οι γυάλινες πλάκες των στερεοσκοπικών φωτογραφιών του Νισιήμ Λεβή, οι περίπου 500 εκδόσεις από τα Ιωάννινα μέχρι το Παρίσι που περιέχει η συλλογή, αναλύθηκαν, υπέστησαν επεξεργασία και ταξινομήθηκαν στο πανόδοτο δίγλωσσο λεύκωμα που περιέχει 266 διτονικές φωτογραφίες με κατατοπιστικές λεζάντες για ιστορικά δεδομένα της εποχής.

Ολοκληρώνοντας τις εργασίες

είχε αναγνωρίσει όχι μόνο τα πρόσωπα των προγόνων του αλλά και πρίγκιπες, στρατηγούς, υπουργούς, διπλωμάτες, διάσημους συγγραφείς και άλλες εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής. Κάθε φωτογραφία διηγείται τη δική της ιστορία – η αφήγηση εξελίσσεται από το 1898 έως περίπου το 1930.

Ο Αλέξανδρος Μωυσής προχώρησε στη δημοσίευση της οικογενειακής συλλογής πιστεύοντας, όπως λέει στο Documento, ότι «η μνήμη αυτών των ανθρώπων θα πρέπει να σχετιστεί και με την όμορφη ζωή τους και όχι μόνο με τον απάνθρωπο θάνατό τους».

● **Οι οικογενειακές μνήμες**
πραμάτεια πλανόδιου

Η ιστορία αυτού του λευκώματος ξεκινάει στα Γιάννενα λίγο μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Οι Ελληνοεβραίοι παππούδες του κ. Μωυσή, έχοντας επιζητήσει από τους διωγμούς των Γερμανών κρυμμένοι κάπου κοντά στην Αθήνα, πηγαίνουν στην πόλη της Ηλείας, όπου μεγάλωσε η γιαγιά του Γιέπη Λεβή, για να επισκεφτούν το σπίτι των προγόνων της. Τίποτε όμως δεν είχε επιβιώσει από τη λαίλαπα του

«Η μνήμη αυτών των ανθρώπων θα πρέπει να σχετιστεί και με την όμορφη ζωή τους και όχι μόνο με τον απάνθρωπο θάνατό τους»

Αλέξανδρος Μωυσής

πολέμου. Η πλειονότητα των Εβραίων της πόλης έχει αφανιστεί. Το τριώροφο σπίτι της οικογένειας Λεβή στη σημερινή οδό Κουντουριώτου, το οποίο έχτισε με την τοπική αρχιτεκτονική του 19ου αιώνα ο παππούς της Δαβιτσών Εφέντης Λεβής, διακεκριμένο μέλος της Εβραϊκής Κοινότητας Ιωαννίνων, είχε λεηλατηθεί και καεί.

Επιστρέφοντας συντετριμμένη στο ξενοδοχείο όπου διέμενε στην κεντρική πλατεία της πόλης, η Γιέπη Λεβή βρήκε έναν πλανόδιο μικροπωλητή που φώναζε πάνω από ένα ξύλινο κουτί: «Ενα φράγκο το πανόραμα». Πλησίασε και ρίχνοντας μια ματιά διαπίστωσε ότι το ξύλινο κουτί και «το πανόραμα» αποτελούν μια «παράσταση» με φωτογραφίες που προέρχονταν από το σπίτι της. Ήταν ένας προβολέας τύπου Taxiphote Jules Richard και οι στερεοσκοπικές γυάλινες φωτογραφικές πλάκες του απεικόνιζαν στιγμιότυπα από τη ζωή της οικογένειάς της καθώς και στιγμές από την παιδική της ηλικία. Γνώριζε ότι ο φωτογράφος ήταν ο θείος της, ο Νισιήμ Λεβής, το πέμπτο από τα έξι παιδιά του παππού της.

Η συλλογή περιήλθε στην κατοχή της οικογένειας και περνώντας

τα χρόνια τέσσερις γενιές μεγάλωσαν με αυτές τις γυάλινες πλάκες. «Χαιρόμουν τη μαγεία του «κρατιδώρ» των παιδικών μου χρόνων, χωρίς όμως να έχω επίγνωση του περιορισμένου του» μας αφηγείται ο Αλέξανδρος Μωυσής, εγγονός της ανιψιάς του Νισιήμ Λεβή. Το «κρατιδώρ», μας εξηγεί, ήταν μια κωδική λέξη του παππού του προς τη γιαγιά του με την οποία αναφερόταν στον τρισδιάστατο προβολέα όταν έβγαζε από τα συρτάρια του γραφείου του τις πλάκες του για να τους απασχολήσει και σήμαινε «κράτα εδώ τα παιδιά». «Εγώ θεωρούσα ότι ήταν το όνομα του προβολέα, ακόμη και σήμερα έτσι τον αποκαλώ».

Με την πάροδο των χρόνων κάθε γενιά διέθετε όλο και λιγότερες πληροφορίες για τις συγκεκριμένες φωτογραφίες. Ήταν πλέον γι' αυτούς μια παράσταση από άγνωστους ανθρώπους με περίεργες φορεσίες σε άγνωστα μέρη. Ετσι ο κ. Μωυσής ανέλαβε να αναλύσει το υλικό που είχε στην κατοχή του, το οποίο ξεκίνησε αρχικά «σαν ένα παιχνίδι οικογενειακού ενδιαφέροντος», αλλά σύντομα συνειδητοποίησε την ιστορική αξία

του υλικού για μια περίοδο στην οποία δεν περίμενε κάποιος να δει παριζιάνικα φορέματα στο νησάκι των Ιωαννίνων.

● **Μελετώντας τα αλλοτινά**
Γιάννενα από τις ΗΠΑ

Ο Αλέξανδρος Μωυσής ζει και εργάζεται στην Καλιφόρνια στον τομέα του λογισμικού των υπολογιστών. Εξηγώντας μας τη διαδικασία που ακολούθησε για να αξιοποιήσει αυτό το πολυκαριζισμένο υλικό, μας λέει ότι το βασικό του εργαλείο ήταν ο συσχετισμός των εφαρμογών που παρέχει πλέον η τεχνολογία στη διάθεση του ευρύτερου κοινού. Όπως περιγράφει στο Documento, «ζώντας στη Σίλικον Βάλι παρακολούθη τις εξελίξεις στην τεχνητή νοημοσύνη των υπολογιστών και έχοντας την ευχέρεια στη χρήση των μέσων, όταν άρχισα την ανάλυση των φωτογραφιών συνειδητοποίησα ότι μπορούσα να εξερευνήσω τα τοπία και τις τοποθεσίες στα Γιάννενα χωρίς να μετακινηθώ από τις ΗΠΑ».

Επίσης, όπως μας εξηγεί, γνωρίζοντας την τοποθεσία μπορούσε παρατηρώντας τις σκιές σε μια εικόνα να προσδιορίσει ακόμη και την ημερομηνία λήψης μέσω μόνο μιας εφαρμογής. «Πριν από δέκα χρόνια θα έπρεπε να είμαι επαγγελματίας τοπογράφος για να κάνω μια τέτοια παρατήρηση. Η τεχνολογία σήμερα δίνει τη δυνατότητα ακόμη και σε έναν ερασιτέχνη με στοιχειώδεις γνώσεις να χρησιμοποιήσει αυτές τις μεθόδους αν έχει στα χέρια του μια παλιά συλλογή».

Η φωτογραφική αφήγηση του λευκώματος αποκαλύπτει τοποθεσίες της πόλης και σημαντικά ιστορικά γεγονότα της εποχής – την επανάσταση των Νεότουρκων, την οικονομική αναταραχή πριν από τους βαλκανικούς πολέμους, την πολιορκία στο Μπιζάνι, την είσοδο του ελληνικού στρατού – ενώ γνωρίζουμε τα μέλη της οικογένειας Λεβή και μαζί τη ζωή μιας αστικής κοινωνίας τα τελευταία χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας στην Ηπειρο.

Στη συνέχεια ακολουθούμε τη διαδρομή του Νισιήμ Λεβή στο Παρίσι όπου σπούδασε και επιστρέφουμε στα Γιάννενα όπου γίνεται δημοφιλής γιατρός, παρατηρώντας τη ζωή και τα ταξίδια από την εποχή του μεσοπολέμου μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η κοινωνική ζωή της οικογένειας αλλά και όλων των Εβραίων στα Γιάννενα διακόπηκε βίαια.

Την έκδοση προλογίζει ο γνωστός ιστορικός Μαρκ Μαζάουερ, ο οποίος σημειώνει: «Ο κόσμος που ο Νισιήμ Λεβής γνώριζε και κατέγραψε και στον οποίο μας επέτρεψε να ριζώσουμε μια ματιά, ο κόσμος διλάδη της ευρωπαϊκής αστικής τάξης, χάνεται πάραυτα». Το λεύκωμα αυτό, καταλήγει ο Αλέξανδρος Μωυσής, «περιέχει εικόνες ανθρώπων που κάθισαν όπως ο κόσμος που γνώρισε ο Στέφαν Τσβάιχ, η χαμένη Ευρώπη που περιγράφει στα απομνημονεύματά του» («Ο κόσμος του χθες»).

INFO

Στιγμιότυπα από τη ζωή της οικογένειας του Νισιήμ Λεβή στα Γιάννενα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα